EDUCAŢIA FORMALĂ, NONFORMALĂ ŞI INFORMALĂ: CADRUL COMPARATIV

Vladimir GUȚU
CZU: 37.01.001.36 vladimir.gutu@yahoo.com

Educaţia formală este o activitate în cadrul instituţional, organizată sistemic şi realizată de cadrele didactice permanente, pe baza unui curriculum oficial, în timp şi spaţiu. Educaţia formală este ghidată strict de cadrul juridic-normativ, de politicile educaţionale ale statului şi de ansamblul de acţiuni pedagogice la nivel de sistem şi la nivel de proces: proiectarea strategică şi operaţională; proiectarea pedagogică/curriculară; învăţarea şcolară sistemică orientată prioritar spre atingerea finalităţilor preconizate; evaluarea obiectivă şi riguroasă şi obţinerea certificatelor respective de finalizare a studiilor. Educaţia formală, fiind axată pe normativitate, este deschisă spre alte modalităţi de realizare a acţiunilor educative.

Educaţia nonformală desemnează o realitate mai puţin formalizată sau neformalizată, însă cu efecte formative. Activităţile educative angajate în acest sens se caracterizează printr-o mare diversitate, flexibilitate, fiind determinate de interesele şi opţiunile individuale ale elevilor. Conceptul-cheie al educaţiei nonformale constă în realizarea funcţiei de complementaritate în raport cu educaţia formală. Această funcţie se realizează prin două direcţii: activităţi organizate în afara clasei: cercuri, concursuri, olimpiade, întreceri, manifestări culturale şi artistice etc.; activităţi organizate în afara şcolii: excursii, vizite, tabere, expoziţii, centre de creaţie etc.

Caracteristicile de bază ale educaţiei nonformale: flexibilitate şi mai mare deschidere în raport cu educaţia formală; proiectarea pedagogică neformalizată, deschisă spre interdisciplinaritate şi educaţie permanentă, spre inovaţie şi experiment; evaluarea facultativă, neformalizată cu accente pe stimulare; costurile mai mici faţă de cele ale educaţiei formale. Prin aceste caracteristici, educaţia nonformală se plasează în afara sistemului de învăţământ formal, însă în strânsă

corelaţie cu acesta, fiind menită să ofere serviciile sale copiilor şi tinerilor şi să atingă obiectivele educaţionale preconizate/identificabile. Educaţia nonformală se încadrează în conceptul educaţiei pe parcursul întregii vieţi şi este privită ca o strategie de creare/constituire a societăţii bazate pe cunoaştere.

Educaţia informală se defineşte ca o acţiune ocazională, paralelă, spontană, difuză; ca o totalitate de informaţii neintenţionate, eterogene, voluminoase cu care este confruntat individul în practica de zi cu zi şi care nu sunt selectate, organizate şi prelucrate din punct de vedere pedagogic [1, p.46]. Educaţia informală nu angajează o activitate special proiectată la nivel instituţional şi corelată între „subiect-obiect”. La realizarea acestei forme de educaţie contribuie: familia, mass-media, biserica, muzeele, strada etc. Influenţele educative au un caracter spontan şi continuu şi această influenţă înregistrează o creştere substanţială, susţinută de „o masă informaţională enormă ca volum, dar eterogenă, foarte variată şi inegală de la zi la zi, de la persoană la persoană” [2, p.232].

Într-o perspectivă sistemică, se poate lesne observa că toate cele trei dimensiuni ale educaţiei au câte ceva specific de îndeplinit: *educaţia formală* oferă: ca demers iniţial, introducerea individului în tainele muncii intelectuale organizate; posibilitatea de a formaliza cunoştinţele, plecând de la achiziţii istorice şi practici reieşite din acţiune; recunoaşterea achiziţiilor individuale; formalizarea şi concretizarea achiziţiilor în alte modalităţi educative pe plan social; *educaţia nonformală*: răspunde adecvat la necesităţile concrete de acţiune; oferă un prim moment de abstractizare prin extragerea de cunoştinţe din practică; facilitează obţinerea cunoştinţelor, formatorii plecând de la nevoile resimţite de educaţi; demitizează funcţia de predare; *educaţia informală* furnizează: o sensibilizare la contactul cu mediul ambiant; momentul declanşării unui interes de cunoaştere pentru subiect; posibilitatea trecerii de la un interes circumstanţial la o integrare mai cuprinzătoare; posibilitatea unei explorări personale, fără obligaţii sau prescripţii ferme; o marjă de libertate de acţiune pentru elaborarea unui proiect personal; posibilitatea de a gestiona propriul proces de formare.

Pot fi invocate mai multe raţiuni pentru o integrare a celor trei modalităţi: capacitatea de a răspunde la situaţii şi nevoi complexe; conştientizarea unor situaţii specifice, cu totul noi; o mai bună conştientizare a unor nevoi individuale şi colective; o mai mare sensibilitate la situaţii de blocaj care cer noi abordări şi rezolvări; ameliorarea formării formatorilor; facilitatea autonomizării „formaţilor"; conjugarea eforturilor din mai multe subsisteme sociale care au în vedere educaţia. Dar pot fi reţinute, simultan, şi unele raţiuni contrare acestei integrări posibile dintre educaţia formală, nonformală şi informală, atunci când: se pune în aplicare un sistem mai selectiv al indivizilor; această conjugare funcţională apelează la un sistem centralizat care poate răpi din marja de libertate a acţiunii în interiorul fiecărei modalităţi; este urmărită menţinerea unei disjuncţii între inteligenţa abstractă şi inteligenţa concretă.

Tabel

Cadrul comparativ al formelor generale ale educației

Nr. crt	Educația formală	Educația nonformală	Educația informală
1	În instituții de învățământ oficiale/ speciale	În diferite locații, de regulă, specializate, dar și în locuri diferite	–
2	Obligatorie	Benevolă	Inconștientă
3	Finalitățile și standardele sunt unice pentru toți	Finalitățile au/poartă un caracter deschis	Lipsesc
4	Aceiași paradigmă educațională	Diversitatea abordărilor	Nu există
5	Relații de subordonare	Relații deschise	Nedefinite
6	Adaptarea la valori sociale, umane	Orientare spre dezvoltare și crare a valorilor	Orientare la valori sociale, la valori politice și de grup
7	Curriculumul formal	Curriculumul nonformal care asigură posibilități de alegere	Curriculumul ascuns
8	Limitată în timp (grădiniță, clasele primare, gimnaziu, liceu etc)	Poate fi realizată pe parcursul vieții	Pe parcursul vieții
9	Calitatea educației se	Calitatea educației se	Nu se apreciază

	apreciază de către sistem (profesori, evaluatori)	apreciază de formabili și/ sau părinți	
10	Orientarea la rezultat (ca dominantă)	Orientarea la proces (ca dominantă)	Nu poate fi stabilită
11	Axare pe cel ce învață, păstrând rolul dominant al profesorului și al școlii	Axare pe cel ce învață, fără a oferi rolul principal profesorului	Nu se valorifică
12	Numărul mare de formabili nemotivați pentru învățare	Majoritatea formabililor sunt motivați în virtutea alegerii benevole	Nu se fixează
13	Se finalizează cu inmânarea unor diplome de finalizare a studiilor respective	Se finalizează fără înmânarea diplomelor, uneori pot fi înmânate certificatele respective	Nu există finalitate
14	Se axează dominant pe activitatea cognitivă (teoretică)	Se axează dominant pe activitatea practică	Nu poate fi fixată activitatea dominantă
15	Provoacă stres, anxietate, în primul rând, în procesul evaluărilor/ examenelor	Diminuează stresul, anxietatea	Provoacă stres/ anxietate
16	Formează pe cei ce învață	Formabilii se dezvoltă singuri	Formabilii se dezvoltă singuri/ autonom
17	Domină: ascultarea + disciplina + repetarea	Domină: libertatea + autoactualizarea + transformarea socială	Libertatea cu un nivel redus de autoactualizare și transformare socială pozitivă
18	Costisitoare	Mai puțin costisitoare	Nu poate fi apreciată la etapa actuală

Cert este că toate cele trei educaţii „paralele”, chiar dacă au propriul câmp de acţiune şi funcţio-nalităţi diferite, îngăduie extensiuni şi interpătrunderi benefice, această articulare conducând la întărirea lor reciprocă şi la eficientizarea demersului educativ. Cele trei forme se sprijină şi se condiţionează reciproc. Trebuie recunoscut totuşi că, sub aspectul succesivităţii în timp şi al conse-cinţelor, educaţia formală ocupă un loc privilegiat, prin necesitatea anteriorității ei pentru individ

şi prin puterea ei integrativă şi de sinteză. De amploarea şi profunzimea educaţiei formale depinde ca-litatea coordonării şi integrării influenţelor nonformale şi informale. Că la un moment dat ponderea educaţiei se poate deplasa în favoarea nonformalului sau a informalului este adevărat. Depinde când, cu ce se pleacă mai departe şi ce reuşeşte individul să (mai) facă în continuare [3, p.47-48].

Concluzie. Cadrul universal al educației postmoderne anticipează construcția unei realități socioumane orientată spre: realizarea unei armonii cu natura și societatea; cooperare și negociere în realizarea scopurilor; comunicarea eficienței în diferite situații sociale, profesionale, cotidiene; egalizarea șanselor de reușită în orice context comunitar; valorificarea tuturor resurselor culturale; formarea și dezvoltarea unei conștiințe civice angajată la scara valorilor general-umane. Realizarea acestor orientări este condiționată de valorificarea sinergică și interconexă a educației formale, nonformale și informale.

Referințe:

1. CRISTEA, S. *Fundamentele pedagogiei*. Iaşi: Polirom, 2010.
2. CUCOŞ, C. *Pedagogie*. Ediţia a II-a. Iaşi: Polirom, 2006.
3. VĂIDEANU, G. *Educaţia la frontiera dintre milenii*. Bucureşti: EDP, 1988.

*Articolul a fost realizat în cadrul Proiectului instituţional aplicativ „**Cadrul conceptual, metodologic şi managerial al educaţiei nonformale în Republica Moldova**”, cifrul* **20.80009.0807.23**.